

POGGE VE HELD'DE KOZMOPOLİTİZM VE EGEMENLİK İLİŞKİSİ THE RELATIONSHIP BETWEEN COSMOPOLITANISM AND SOVEREIGNTY IN POGGE AND HELD

M.Zahit BÖCEK

Yüksek Lisans Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, SBKY, m.z.bocek@gmail.com

MAKALE BİLGİSİ

Geliş 28 Kasım 2017
Kabul 2 Aralık 2017

Anahtar Kelimeler:
Egemenlik
Kozmopolitizm,
İnsan Hakları,
Held
Pogge

ÖZET

Bu çalışmanın amacı kozmopolitizm düşüncesiyle egemenlik kavramının ilişkisini iki çağdaş düşünür üzerinden açıklamaya ve tartışmaya çalışmaktır. Stoacı felsefe ile belirgin çerçevesini kazanan kozmopolitizm kavramı, aydınlanmayla beraber uluslararası hukuki ve politik bağlamlarda işlev kazanmaya başlamıştır. Thomas Pogge'nin küresel yoksulluk sorunları üzerine yaptığı çalışmada ve David Held'in küreselleşme tartışmaları çerçevesinde geliştirdiği çözümlerinde, Westphaliacı egemenlikten ulus devlete, oradan da günümüz liberal demokrasilerinin sorunlarına yönelik kozmopolit kurgulara dayalı yeni yaklaşımlar geliştirilmiştir. Pogge insan hakları alanında bir reform geliştirme düşüncesiyle tüm kozmopolit yaklaşımların varsaydığı unsurları dikkate alarak, egemenliğin dikey olarak yeniden düzenlenmesi için kurumsal bir yaklaşım geliştirmeyi denemiştir. Held ise klasik ve liberal egemenlik biçimlerinde ayrıma giderek, mevcut sorunları betimlemiş ve bir takım kozmopolit ilkeler öne sürerek kozmopolit bir egemenlik kavramı önermiştir. Sonuç olarak Held'in de Pogge'nin de geliştirdiği yaklaşımların genişletilmesiyle, insan hakları başlığı altında toplanacak güncel sorunlara dair çözümlerin üretilmesi mümkün görünmektedir.

© 2017 PESA Tüm hakları saklıdır

ARTICLE INFO

Received 28 November 2017
Accepted 2 December 2017

Keywords:
Sovereignty,
Cosmopolitanism,
Human Rights
Held
Pogge

ABSTRACT

The purpose of this study is to discuss and elaborate the relationship between cosmopolitanism and sovereignty in the works of two contemporary thinkers. The concept of cosmopolitanism, which took its shape within stoic philosophy, began to be used in juridical and political contexts with the advent of Enlightenment. In Thomas Pogge's study on the problems of global poverty and within the analyses that David Held develops around globalization discussions, new approaches are developed based on the cosmopolitan narratives ranging from Westphalian sovereignty to nation-states and today's liberal democracies. Pogge attempts to develop an institutional approach to rearrange the concept of sovereignty in the vertical dimension by taking all the cosmopolitan elements into consideration in order to reform the human rights. Held, on the other hand, differentiates the classical and liberal forms of sovereignties and depicts the present problems. Also he puts forward cosmopolitan principles and proposes a concept of sovereignty. By elaborating on the approaches developed by Held and Pogge, it seems possible to create solutions to the contemporary problems regarding human rights.

© 2017 PESA All rights reserved

GİRİŞ

İnsan hakları kavramı; uluslararası hukuktan güncel politikaya, siyaset felsefesinden küresel meselelere kadar birçok alanda işlerliğini sürdüren merkezi kavramlardan biri olagelmıştır. İnsan hakları söyleminin İkinci Dünya Savaşından bu yana, uluslararası düzlemde sözleşmeler ve kurumlar eliyle ciddi bir ilerleme kaydettiği görülmüştür. 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi; 1950 tarihli İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve 1966 tarihli Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi (Özmen, 2016) ve Uluslararası Ceza Mahkemelerinin kurulması temel örneklerdir. Bu hukuki ilerlemenin insan hakları standartları konusunda, uluslararası düzeyde bir mütabakat momenti oluşturduğu kabul edilmiştir.

Fakat bu iyimser standardizasyon ve mütabakat varsayımı sosyal gerçeklikle uyumlu gözükmemektedir. Örneğin Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri olarak uzun yıllar görev yapmış olan Thomas Hammarberg, Avrupa Konseyine bağlı kırk yedi ülkede insan hakları sorunları hakkında incelemeler yapmış ve insan hakları standartları konusunda ciddi istikrarsızlık ve yürütme boşlukları tespit etmiştir (Hammarberg, 2012). Yine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi gibi kurumlara yapılan başvuruların süreklilik seyretmesi ve artması, devletlerin insan hakları konularında politik/hukuki duyarlıklarını geliştirse de, insan hakları normlarının yerleşmesi ve gelişmesi yavaşlamakta ve sürekli kesintilere uğramaktadır. Bugün dünyanın çeşitli toplumlarında öne çıkan; yabancı düşmanlığı, göç, sığınma, toplumsal cinsiyet, ifade özgürlüğü, dezavantajlılık vb sorunlar, insan hakları kavramı çatısında birikmektedir. Ayrıca kavramın çatısı altında gerçekleşen bu birikmeyle beraber bir takım semantik tahribatların meydana gelmesi de kaçınılmaz olmuştur.

Bu çalışmaya konu edilen iki düşünürün geliştirdiği yaklaşımlar birbirinden bağımsız gibi gözükse de, nihai amaç noktasında birleşecek şekilde insan haklarının yerine getirilmesi sorununda buluşmaktadır. İki düşünürün de ortak bir diğer noktası, egemenlik ve kozmopolitizm kavramlarını benzer şekillerde esnetmek istemeleridir; egemenliği parçalayıp dikey bir boyuta taşımak ve kozmopolitizmi insan haklarını içererek aşacak evrensel bir kavrama dönüştürmek. Burada iki temel mesele göze çarpmaktadır. İlk mesele insan hakları kavramının güçten düşmüş, şüpheliyle yaklaşılacak, evrensel bir işlev görmeyen bir nosyon olduğu şeklindeki yaygın inançsızlıkta toplanmaktadır. Uluslararası bir yurttaşlık hukuku kurumsallaşamamıştır, ülkeler ve kurumlar hakların yerine getirilmesi için halen keyfi davranmaktadır. İnsan haklarının bu parçalanmış, yerel, keyfi uygulanma rejimlerine karşılık iki düşünür de, kozmopolitizm gibi daha üst bir ilkedен yararlanmak istemişlerdir. Her iki düşünür de kozmopolitizm kavramını, bir yöneliş, tutum, daha da önemlisi felsefi bir ilkeler dizgesi olarak okumuştur. Kozmopolitizm insan hakları kavramını genişleten, yayan, küreselleştiren bir teleolojiye yaslanacaktır. Bu kavramın işlevselliği iki ismin de odaklandığı egemenlik problemini aşmak için imkanlar tanıyacaktır.

Örneğin Pogge'nin küresel ekonomik sistemin ürettiği yoksulluğu, bir insan hakkı sorunu olarak benimseyip, kurumsal yordamlar eliyle egemenliğin küçülmesini ve yeniden dikey dağılımını hedeflemesiyle aşmaya çalışması, kozmopolit bir ilke sayesinde mümkün olacaktır. Küresel meseleler hakkında bir adalet yaklaşımı sunabilecek ve ahlaki bir varsayımı mümkün kılacak en işlevsel kavram kozmopolitlik gibi gözükmektedir. Yine Held için her ne kadar klasik/Westphaliacı egemenlik yürürlükten kalkmış ve uluslararası liberal egemenlik düzeni görece kazanımlarıyla işliyor olsa da, Pogge'ninkine benzer küresel ekonomik eşitsizlikler ve demokrasi aleyhine bir takım sonuçlar üretmektedir. Bu sorunları aşmanın en iyi yolu ise kozmopolitçi bir hukuk, politika, ekonomi ve kültürü soruşturmadır. Held de Pogge gibi, devletin insan hakları eliyle, çok katmanlı (dikey) evrensel bir düzen içerisinde işleyebileceği meselesini tartışacaktır.

Her iki düşünür de insan haklarının, üzerinde mütabakat olmasına rağmen salt yürütmedeki boşluklar ve keyfilikler eliyle engellendiği şeklindeki hakim görüşün aksine, insan haklarının yerine getirilmesi sorununa dair öncelikli olarak küreseli de içerecek şekilde evrenselci ve hakların yerine getirilmesine ket vurmayacak şekilde egemenliğin yeniden konfigüre edileceği bir tutuma odaklanmışlardır. Küresel yoksulluğun engellenmesi ve liberal demokrasilerin insan hakları başlığında toplanabilecek hakim sorunlarından, egemenliğin bozucu biçimlerine ve bunu aşmak için de kozmopolit perspektiflerden ilham almaya doğru yol almak; insan hakları tartışmalarında merkezi referans noktası olan hukuki prosedürlerin ve tavsiye niteliğindeki sözleşmelerin sınırlarını zorlamak şeklinde okunmalıdır. Küresel adalet kuramcısı olarak zikredebileceğimiz Pogge de, küresel yönetim kuramcısı olarak ele

alınabilecek Held de; ulusların, uluslararası kurumların ve ulus aşırı şirketlerin ürettiği yoksunlukları, olumsuz etkileri ve kapalılığı aşmak, insan haklarını yerine getirebilmek için daha esaslı bir kozmopolit yaklaşımı deneyeceklerdir. İlerleyen sayfalarda, kozmopolit kavramına kısa bir bakışın ardından iki düşünürün egemenlik ve kozmopolitizm meseleleri bağlamında geliştirdiği yaklaşımları açıklamaya çalışacağız.

Kozmopolit Kavramı

Kozmopolit kavramının tarihsel olarak belirgin ilk kullanımı milattan dört asır önce kinik filozof Diogenes'e dayandırılmaktadır. Diogenes'e nereli olduğu sorulduğunda, şöyle cevaplamıştır: 'Ben bir dünya yurttaşım [*kosmopolites*]'. Kendisini Sinop yurttaşı değil de, dünya yurttaşı olarak tanımlayan Diogenes'in [bu tutumu], Sinop'a ve Sinoplulara karşı özel bir görevi olduğunu kabul etmeyi reddettiği (Kleingeld ve Brown, 2002) şeklinde yorumlanmıştır. Benhabib'e göre; Antik dönem kiniklerinin çeşitli insan kentlerindeki pratiklere yönelik muhalefeti ve bunları hor gören tutumu, söz konusu döneme dayanır. Kiniklerin benimsediği, kozmopolitizmi belirli insan kentine bağlılığı olmayan bir göçebelik biçimi olarak gören bu negatif kozmopolitizm vizyonu, Stoacıların elinde dönüşüm (Benhabib, 2013: 27) geçirecektir. Ayrıca bir hatırlatma olarak Platon ve Aristoteles kategorik olarak kozmopolitizmin karşısında bir yerde yer alıyorlardı. *Polis* merkezli düşüncede, insan en temelde *polis*in yurttaşı olup yine *polis*in çıkarları doğrultusunda çalıştığı için, iyilik ve mutluluk arayışı da *polis*in varlığıyla ilişkiliydi. Stoacılar *polis* ve *kosmos* arasındaki ilişkiyi daha sonraları doğal hukuk kuramlarına uzanacak şekilde örtüştürdüler ve orada ilahi akla (logos) bir uyumluluk yoluyla *kosmos*u ilahi yasayla aynı dizgeye yerleştirdiler. İnsan *nomos*'larının –farklı kentlerin hukuklarının- absürd ve birbiriyle bağdaşmaz çoğulluğuna işaret eden Stoacılar, insanlarda ortak olan asli unsurun *nomos* değil onlara akıl bahşeden *logos* olduğunu (Benhabib, 2013: 27) iddia etmişlerdir.

Marcus Aurelius, bütün insan varlıklarının yurttaşları olduğu polis ya da dünya devletinin ortak yasası olarak doğal hukuk düşüncesini geliştirmiş (Cevizci, 2010: 986), logostan hareketle evrensel birliği işaret eden ve insanı dünya yurttaşı kılan bir kozmopolitik kurgulamıştır. Ardından modern içerimleriyle kozmopolitizm düşüncesi, Kant eliyle yeni bir aşamaya taşınmıştır. Bu aşamada kozmopolitik, dünya vatandaşlığı düşüncesiyle kozmopolit haklar anlamına gelecek şekilde ifade edilmiştir. Kant'ın Ebedi Barış (1795) makalesinde barışın nihai üç maddesi şöyle sıralanır; "1- Her devletin sivil anayasası cumhuriyetçi olmalıdır. 2- Devletler hukuku özgür devletlerden kurulu bir federasyona dayanmalıdır. 3- Dünya vatandaşlığı hukuku, evrensel konukluk (misafirlik) koşulları ile sınırlandırılmalıdır" (Kant, 2008: 288-296). Üçüncü maddede Kant'ın kullandığı ifade "Weltbürgerrecht" şeklindedir. Bu ifadenin 'kozmpolit hukuk' içerimiyle kullanıldığından hiçbir yorumcu şüphe duymamaktadır. Nascimento'ya göre; Etik kuramından hareketle Kant, insanlık hakkını savunmuş ve bireysel özerkliğin, eşitliğin ve modern ulus-devletin sınırlarının ötesine uzanan cumhuriyetçiliğin, kozmpolit bir hakkın yani daha kesin ifadelerle dünya yurttaşlığı hakkının [Weltbürgerrecht] çekirdeğini meydana getireceğinde ısrar etmiştir (Nascimento, 2016: 116-117). Habermas, Kant'ın kozmpolit düşünce hattına geri dönüşünün en büyük yeniliği olarak hukuk kuramına kazandırdığı üçüncü bir boyutu tespit eder: devlet hukuku ve devletlerarası hukuktan ayrı, bir dünya vatandaşlığı hukuku boyutu eklenmiştir (Habermas, 2004: 69-110). Habermas'ın 'yenilik ve etkileri' olarak işaret ettiği alan, kozmpolit perspektifin kavram ve kurumsal olarak yarattığı, son aşamasını ise Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi (1948) ve sonrası dönemde bulan, bugün de etkilerini sürdüren ve içinde hukuki ve düşünsel biçimleriyle yuvalandığımız uluslararası insan hakları hukukuyla ilişkilidir.

Ayrıca kavramın sosyal teori içinde türsel kullanımlarının güncel bir listesini sunan Mendieta şöyle sıralar; "İmparatorluğa özgü; postmodern; vatansever; farklı; çok-kültürlü; köklü; elit; elit olmayan; sol; tüketimci; yumuşak; azaltılmış; karşılaştırmalı ve gerçekten varolan kozmpolitikler" (Mendieta, 2016: 130). Bu kadar farklı sıfatları üzerinde toplayabilmesinden de anlaşılacağı üzere kozmpolitik, esnek ve geniş bir biçimde politik, kültürel, ekonomik vizyonlar için işlevsel bir nosyon olarak potansiyeller taşımaktadır. Yine Mendieta'nın belirttiği gibi Kozmpolitik, "en basit haliyle, dünyayla ilişkilenenin bir yolu", "kişinin daha büyük bir 'biz'e sadık olması" ve daha şematik ve formel olarak da "tikellik ile evrensellik, yerleşik olmak ile yersiz olmak, köklü olmak ile köksüzlük, ev ve evsizlik, durağanlık ile hareketlilik arasında diyalektik bir karşılıklı etkileşimdir" (Mendieta, 2016: 130-131).

Bize göre kozmopolitlik; evrensel, hukuki ve kurumsal taleplerle kendini kuran bir idealdir. Evrenseldir çünkü felsefi temellenişi ahlaki bir evrenselciliğe dayandırılır. Hukukidir çünkü yalnızca insan olmaklık bakımından hakka sahip olduğu kabul edilir ve bu bir dünya hukukuna genişletilmek istenir. Kurumsaldır çünkü Evrensel İnsan Hakları Beyannamesinden bu yana evrensel haklar dizgesine, küresel haklar düzenine ulaşmayı hedefler. Kozmopolitlik kavramı etrafında bu kısa göz gezdirişin ardından, Thomas Pogge ve David Held'in kozmopolitizm kavramı etrafında geliştirdikleri yaklaşımların betimlenmesine geçebiliriz.

Pogge: Kozmopolit Bakışla İnsan Hakları ve Egemenlik

Siyaset felsefecisi Thomas Pogge, küresel yoksulluk literatürüne büyük yenilik getiren *Küresel Yoksulluk ve İnsan Hakları: Kozmopolit Sorumluluklar ve Reformlar* başlıklı çalışmasında bir adalet kuramı geliştirmiştir. Pogge'nin çalışmasında tanımlanan küresel yapı, küresel yoksulluk ve eşitsizliklere sebep olmaktadır. Bu yapının ürettiği yoksunluklara ve eşitsizliklere karşı küresel ve kurumsal reformlara odaklanmayı önermektedir. Pogge'ye göre; zengin ve iyi silahlanmış olanlar dışında kalan hiçbir devlet ya da devletler grubu, askeri ve terörist saldırılar, yasadışı göçmenler, salgın hastalıklar, uyuşturucu ticareti, çevre kirliliği ve iklim değişikliği, fiyat dalgalanmaları ve bilimsel, teknolojik ve kültürel yenilikler gibi dışsal etkilerden, etkin bir biçimde, kendini izole edememektedir (Pogge, 2006: 318). Pogge'nin projesinin itici gücü, küresel yoksulluğun yaygın ahlaki dünya görüşlerinde radikal değişikliklere veya Batı'da alışılmış yaşam standartlarından büyük fedakârlıklara gerek duyulmaksızın iyileştirilebilir, yani önlenbilir olduğu düşüncesidir (Denli, 2015: 127).

Küresel yapının yarattığı risklerin ve dışsallıkların dayatılmasına karşı Pogge, ulusal egemenlik nosyonunda küçülmeyi öngörececek bir küresel reform ihtiyacı üzerine odaklanmıştır. Bu küresel kurumsal reformun, kültürlerarası benimsenebilir olması için kozmopolit bir insan hakları kavrayışına dayanarak nasıl tahayyül edileceğine odaklanan Pogge, egemenlik ve kozmopolit düşünce arasında yeni bir ilişki önermektedir.

Pogge tartışmaya tüm kozmopolit yaklaşımlar tarafından paylaşılan üç unsur tespit ederek başlar; bireyselcilik, evrensellik, genellik. *Bireyselcilik* göre “eşit ilgi ve saygı gösterilmesi gereken (temel kaygı nesnesi olan), sözelimi aile, kabile, etnik, kültürel ya da dinsel topluluk, ulus ya da devlet değil, insan ya da bireydir”; *Evrensellik* göre, “ilgi ve saygı, her insan için eşit şekilde varolmalıdır, sözelimi erkekler, aristokratlar, Aryanlar, beyazlar ya da Müslümanlar gibi bazı yan gruplar üstün tutulmamalıdır”; *Genellik* ise “küresel bir etkiye sahiptir. Eşit ilgi ve saygı, herkes tarafından herkese gösterilmelidir, örneğin yalnızca aile bireyelerine, kendi vatandaşlarına ya da kendi bölgelerinden olan insanlara değil” (Pogge, 2006: 278).

Pogge tüm kozmopolit yaklaşımlarca kabul edildiğini varsaydığı üç unsuru açıklamak için iki ayrım ileri sürmektedir. İlk ayrım iki kozmopolit yaklaşım şeklinde ifade edilmiş, hukuki ve ahlaki olarak adlandırılmıştır. İkinci ayrımın ise ahlak alanı içinde olduğu belirtilerek, kurumsal ve etkileşimsel anlayışlar olarak ifade edilmiştir.

İlk ayrımın ilk adımı olan hukuki açıdan kozmopolit yaklaşımlar Pogge'ye göre “tüm insanların eşit yasal hak ve ödevlere sahip olduğu, evrensel bir cumhuriyetin yurttaşları olduğu bir küresel düzen öngören, somut bir siyasal ideali temel alır”; “Ahlaki açıdan kozmopolit yaklaşımlar ise, her insanın, bir diğeriyle, belli ahlaki ilişkiler içinde olduğunu savunur. Bir başkasının, temel ahlaki kaygı nesnesi olma statüsüne saygı duymamız gerekir ve bu gereklilik, davranışlarımız üzerine ve özellikle de, kurumsal yapılar inşa etme çabalarımız üzerine sınırlar koyar” (Pogge, 2006: 278).

İkinci ayrımda ise Pogge ahlaki kısıtların doğasıyla ilgili iki anlayış ileri sürer; kurumsal anlayış “belli temel toplumsal adalet ilkeleri önerir. Bu ilkeler, kurumsal yapılara atfedilir ve bu yüzden de, ikinci sıradaki ilkelerdir, yani insanlar arasındaki etkileşimleri düzenleyen esas kural ve uygulamaları değerlendirmede temel alınan standartlardır”; etkileşimsel anlayış ise “belli temel etik ilkeler önerir. Bu ilkeler, tıpkı kurumların temel ilkeleri gibi, ilk-sıradaki ilkelerdir, çünkü direk olarak insanların ve grupların davranışlarına atfedilir” (Pogge, 2006: 280).

İnsan haklarının yerine getirilmesi hususunu Pogge, etkileşimsel kozmopolit anlayışta bireysel ve kolektif unsurlara yüklerken, kurumsal kozmopolit anlayışta da kurumlara yüklemektedir. Buradan hareketle insan sorumluluğu kurumsal yaklaşımlarda daha dolaylı olarak görülmüştür. Kurumsal ve

etkileşimsel modelin birbiriyle uyumlu olduğu, etkileşimsel modelin kurumsal modele kısmen tamamlayıcı/destekleyici katkı sunması ihtimalini de tespit eden Pogge, ana odağını kurumsal kozmopolit görüşe çevirmeyi tercih etmiştir. İki yaklaşım üzerinde bir tartışma yürüterek odağını netleştirecektir.

Kurumsal ve etkileşimsel bu iki anlayışın insan hakları konusunda kabullerini Pogge şu şekilde formüle etmektedir; “Etkileşimsel yaklaşıma göre insan hakları, davranışları sınırlandırırken; kurumsal yaklaşıma göre bu haklar, öncelikle ortak uygulamaları sınırlandırır” (Pogge, 2006: 281). İnsanların yalnızca toplumsal kurumlarla harekete geçebileceklerini düşünen Pogge, kurumsal yaklaşımın şartlara göre uygulanabileceğini kabul eder. Kurumların olmadığı yerde haklar da görünmez olacaktır ya da olmayacaktır. Fakat tümüyle kurumsal insan hakları anlayışı kabul edilirse de, (açık bir kapı olarak) düzensiz doğal durum şartlarında bir takım ahlaki kısıtları düzenleyecek ahlaki kabullere ihtiyaç duyulacaktır. Yine kurumsal yaklaşımın kozmopolitliği de şartlara bağlıdır, çünkü insan haklarının küresel ahlaki gücü, yalnızca küresel bir kurumsal düzen yoluyla etkin hale gelir (Pogge, 2006: 281).

Pogge örnek bir tartışma olarak köleleştirmeme hakkını (Özmen, 2016: 72) ele alır. Etkileşimsel bir yaklaşıma göre, bu hak, bir başkasını köleleştirmemesi gereken insanları sınırlandırırken; kurumsal bir yaklaşıma göre, hukuki ve ekonomik kurumları sınırlandırır (Pogge, 2006: 282). Kurumsal organların köle sahibi olmaktan men etmesi ya da herhangi zorunluluk kılmaması, Pogge için ne köle ne de köle sahipleri için ahlaki bir rol ortaya çıkarır. Etkileşimsel yaklaşımda ise köleleştirmeme için negatif bir ödev ortaya çıkmaktadır. Bu negatif ödev köleleştirmeye karşı durmayı teşvik etmesi dışında, üçüncü (kurumsal, bireysel) taraflar köleleştirmeye/kölelere sorumluluk taşımazlar. Köleliği meşru görmüş bir kurumsal bütünü onaylayan herkes, kölesi olmasa bile negatif ödevi ihlal etmiş, köleleştirmeyi onaylamış kabul edilir. Ayrıca Pogge’ye göre; adaletsiz kurumların zorla dayatılması sürecine katılmamak şeklindeki negatif ödevimiz, bu kurumların kurbanlarını koruma ve bu kurumları, insan haklarının yerine getirilmesini garantileyecek şekilde reforme etme yükümlülüklerini doğurur (Pogge, 2006: 284). Pogge kurumsal düzenin işleyişinin olası sapma noktalarına değinerek, felsefi düzeyde kurumsal düzenlerin yoksunlukları pekiştirdiği, mecbur kıldığı ya da izin verdiği ölçüde sorumlu tutulacakları bir anlayışı benimsemiştir. Örneğin farklı kombinasyonlarda asayiş sorunlarına karşı alınacak güvenlik önlemlerinin, mutlak bir sonucu hedeflemesini değil, makul ölçüde ve görelilik olarak gerçekleştirilmesini temel kriter almaktadır.

Thomas Pogge devlet egemenliği meselesine eğildiği bölümde öncelikli olarak bir hükmetin insanlar üzerinde egemen olmasının ne anlama geldiğini tespit eder. Pogge’ye göre; eğer bir hükümet organı (ya da görevlisi), insanlar üzerinde denetlenemez bir şekilde, davranışları sınırlandıran kuralları getiriyor, bu kurallara uyulup uyulmadığını denetliyor, çeşitli cezalar yoluyla kurallara uymaya mecbur ediyorsa ve diğer kuruluşlar ya da kişiler karşısında insanlar adına hareket ediyorsa *egemendir* (Pogge, 2006: 291); devletin insanlar üzerinde mutlak egemenliğe sahip olması için de, insanlar ve devlet üzerinde devlet tarafından denetlenemez ve hükümsüz kılınmaz herhangi bir yetkiye sahip başka kuruluş bulunmuyorsa, insanlar üzerinde mutlak egemenliğe sahip herhangi bir devlet bir *mutlak egemendir* (Pogge, 2006: 291).

Pogge en başta; bireyin ve tüm insanların temel ihtiyaçları ve çıkarlarına odaklanan kozmopolit bir ahlak anlayışına göre, egemenliğin tek düzeyde yoğunlaşması düşüncesini savunulabilir (Pogge, 2006: 292) bulmadığını belirtmektedir. Fakat savunduğu şey bir dünya devleti düşüncesi de değildir. Kendisi bunu şöyle tanımlamaktadır: büyük ölçüde dikey boyutlara yayılmış bir hükümet otoritesi –ya da egemenlik-düşüncesi. Pogge bu dikey boyutlu otoritenin hem merkezîyetçilik hem de adem-i merkezîyetçilik içerdiğini ve baskın devlet kavrayışından uzaklaştığının altını çizmektedir. Pogge’nin bu egemenlik tasavvuru; herhangi bir siyasal birimin öne çıkmadığı, devletin geleneksel egemenlik performansı sergilemediği ve farklı siyasal birimlerle insanların aidiyet kurarak kendilerini yönetmelerini içerir. İnsanların sergileyeceği sadakat ve bağlılık, mahallelerinden başlayarak kasaba, ilçe, il, devlet ve dünyaya yayılarak genişlemelidir. Herhangi bir siyasal birime bağlılıktan ziyade, bu unsurların hepsine bağlılık, dikey dağılım.

Dikey boyutlara yayılmış bir hükümet otoritesine yönelik iki tür itiraz kaydeden Pogge, itirazların ilkinin egemenliğin hiçbir şekilde bölünemeyeceğine ilişkin savda, ikincisinin ise egemenliğin özünü oluşturan bir takım hükümet işlevlerinin dikey olarak dağılamacağı düşüncesinde netleştiğini belirtir. Egemenliğin

hiçbir şekilde bölünemeyeceğine ilişkin itiraz, Pogge'de "bir hukuki durumun mutlak bir egemeni gerekli kıldığı düşüncesine [varsayımına]" yönelir fakat "bir hukuki durum, tanımı gereği, herhangi bir anlaşmazlığı tek başına çözen, onaylanmış bir karar mekanizmasını içerir. Bu mekanizma bir aracı birimi gerektirir, çünkü yazılı ya da yazılı olmayan bir kanun (örneğin bir anayasa ya da kutsal kitap) kendi yorumu hakkındaki ihtilafları çözemez", bundan hareketle de "bu aracı birim... dikey olarak sınırlandırıldığı ya da dağıtıldığı sürece, hukuki bir durum yaratılamaz, çünkü kesin sınır ya da dağıtım hakkındaki ihtilafları yetkiler dahilinde çözenin onaylanmış bir yolu yoktur" (Pogge, 2006: 293) Pogge (Hobbes ve Kant'a atfederek) mutlak bir dünya hakimini gerektiren bu anlayışın son iki yüzyılın tarihsel pratiğiyle geçersiz kılındığını belirtmekte; aşkın ve sınırlandırılmayan bir aracı birim olmadan da, hukukun yönettiği ortak bir yaşam kurulabileceğini ifade etmektedir. İkinci olarak tespit edilen bazı hükümet işlevlerinin dikey olarak bölünemeyeceğine ilişkin itiraza karşı Pogge, bölünemez hükümet işlevine bir örnek bulmanın zorluğundan bahseder. Pogge'ye göre; iktisadi politika, dış politika, yargı denetimi ya da doğal kaynakların, güvenlik güçlerinin, eğitim ve sağlık sistemlerinin, çevre kirliliğinin vb. işlevlerin farklı düzeyler tarafından yürütülmesi mümkün ve mevcuttur. Federal rejimler ve konfederasyonlar bunun örneğidir. Ve ek olarak Pogge şu soruyu sormaktadır; varsayılan bölünmezliğin kaynağı kavramsal bir düşünce mi, ampirik ihtiyaçlar mı, yoksa ahlaki gereksinimler midir? Ve bunlar nelerdir? (Pogge, 2006: 295).

Dikey bir egemenlik dağılımı için destekleyici dört neden ileri sürülür, bunlar; a) barış ve güvenlik, b) baskının azaltılması, c) küresel ekonomik adalet, d) ekoloji/demokrasi şeklindedir.

- a) Mevcut dünya düzeninde uyuşmazlıkların güç kullanımı ve askeri rekabet yoluyla gerçekleştiği görüşünü benimseyen Pogge; "kitle imha silahlarının azaltılması ve zaman içinde ortadan kaldırılması, otorite ve gücün, baskın devlet egemenliği düşüncesini ihlal edecek biçimde, küresel ölçekte merkezileşmesini" gerekli görür ve "böylesi bir merkezileşmeyi... küresel düzen bağlamında sağlanabilir" (Pogge, 2006: 298) kabul eder.
- b) Günümüzde (ulusal) egemenler halklarına karşı güç kullanma konusunda özgür olduğu için; işkence, sansür, baskı, yasak ve demokratik olmayan yollarla uygulamalar ortaya koyabilmektedirler. Pogge, egemenliğin aşağıdan yukarıya ve yukarıdan aşağıya birbirini denetleyecek, suistimallerini ortaya çıkararak şekilde dikey dağılımının hak ihlallerini engelleyeceğini düşünmektedir.
- c) Küresel ekonomik sorunlar ekonomik düzene ilişkin bir reformu gerekli kılmakta ve Pogge bu duruma karşılık öncelikli olarak doğal kaynakların kullanımı hakkında bir küresel vergi önermektedir. Pogge'ye göre; bu tür bir vergi, yoksulların, çıkarılan doğal kaynakların değerinden kendi paylarına düşeni almalarını garantileyecek ve ayrıca, doğal kaynakların korunmasını teşvik edecektir (Pogge, 2006: 299). Küresel ekonomik bir reform a ve b maddelerinde zikredilen destekleyici unsurları da destekleyen bir etkidir. Pogge, kendi önerdiği farklı katmanlardan meydana gelen egemenlik dağılımı kavrayışının, hem katmanlar arası olası sorunlara karşı denetim hem de baskıcı hale gelen ara egemenlik katmanlarına karşı yardım ve koruma sağlayabilecek, gerektiğinde de bu sapma noktalarına karşı mücadele edebilecek imkanları sağladığını düşünmektedir.
- d) Pogge temiz ve sağlıklı bir çevrede yaşamaya ilişkin, üzerinde karar kılınmış bir insan hakkı olmamasına rağmen insanların kirlenmiş bir çevrede yaşamayı özgürlük olarak değerlendirebilecek olmalarına baştan karşı çıkar. Çünkü doğal çevrenin tahribatı herkesi etkilemektedir ve devlet merkezli modelde, devletlerin ekonomik ve askeri güçleri nispetinde pazarlık ettikleri bir mesele halini almıştır. Ekolojik bu kaygı, yerelden başlayarak küresele doğru Pogge için çok katmanlı egemenlik modelini destekleyen bir örnek halini almış ve tam da genel anlamıyla demokrasi kavramıyla özdeşleşebilir hale gelmiştir. İnsanların yerelde ve katmanlaşarak küresele doğru bütün etkilendikleri süreçlerde, karar alma mekanizmalarına doğrudan ya da temsilcileri yoluyla katılmaları bir insan hakkı olarak anlaşılabilmesi için, önerilen çok katmanlı kurumsal düzen de akılcı bir yol/seçenek olarak önümüze çıkmaktadır. Yereli ilgilendiren konularda tamamen özerlik sağlanması ve tedricen küresele doğru katmanlaşarak ilerleyen kurumsal bir egemenlik bölüşümü, eşit siyasal katılıma yönelik insan hakkı anlayışı çerçevesinde Pogge için üç çeşit kaygının dikkate alınmasıyla sağlanır; adem-i merkezizetçi, merkezizetçi ve her iki yönün dengede olduğu noktaları destekleyenler (Pogge, 2006: 302-303).

Held: Egemenlik ve Kozmopolitizm

Siyaset Bilimci David Held egemenlik kavramının iki ayrı boyutta geliştiğini tespit ederek, klasik ve liberal egemenlik şeklinde iki farklı hat tespit etmiştir. En genel biçimleriyle; klasik egemenlik Westphalia rejimi olarak da bilinen ve belli bir kişi ya da grubun bireyler ve nesnelere üzerinde mutlak hakimiyetini tanımlayan egemenlik biçimidir. Liberal egemenlik ise nihai ve mutlak bir otoriteye dayanmayan devletlerin kendi meselelerinde görece bağımsız kabul edildikleri ve kendi kaderlerini belirleme hakkına sahip oldukları bir egemenlik biçimini tanımlamak için kullanılmaktadır.

Held on altıncı yüzyılın sonlarında başlayarak, Avrupa’da devletlerin oluşumunda ve on dokuzuncu yüzyılda sömürgeleştirme hareketlerine kadar etkileri genişleyerek süren klasik egemenlik biçiminin dört önemli sonucu üzerine dikkat çekmektedir. Held’e göre bunların ilki “uluslararası hukukun devletler-arası bir hukuk olarak belirginleşmesidir”, ikincisi “uluslararası hukukun, ulusal siyasi yapının nasıl örgütlendiğiyle ilgilenmemesidir”, üçüncü sonuç “ulusal ve uluslararası meseleleri düzenleyen ilkeler arasında ciddi bir ayrımın oluşması ile ilgilidir. Gerek ilkece gerek uygulamada, bu iki alanda hüküm süren siyasi ve etik kurallar birbirinden ayrıydı”, dördüncü sonuç ise “mevcut bölgesel sınırlara karşı mücadele eden tüm grupların ve devlet-dışı aktörlerin güç kaybetmesi oldu ki, bu durum paradoksal sonuçlar doğurdu. Sömürgeci güçler ve hegemonik çıkarlar tarafından geleneksel yaşam alanları ve topraklarından mahrum kalan bu grupların, anavatanlarını koruma altına alma adına, zor kullanma ve silahlı mücadeleye başvurmaktan başka seçenekleri kalmıyordu” (Held, 2008b: 197-198) şeklinde ifade edilmiştir. Fakat on dokuzuncu yüzyıl sonlarında Avrupa imparatorluklarının gerilemeleri ve bozguna uğramaları, yirminci yüzyılda demokratik düşüncenin tüm dünyaya yayılması ve son yüz yıl boyunca yeni ulus-ötesi ve çok-uluslu örgütlenme ve faaliyet yapılarının oluşması, siyasi ve hukuki manzarayı değiştirmiştir (Held, 2008b: 198).

Uluslararası liberal egemenliğin belirginleşmesi ve kurumsallaşması tarihsel olarak İkinci Dünya Savaşı sonrasında denk gelse de, Held kökenlerinin daha eskiye gideceğini belirtmektedir. Liberal egemenliğin temel parametreleri, kamusal iktidarın yeniden tanımlanarak uluslararası bir dizgeye yerleştirilmesi ve siyasi otoritenin içeriğinin devlet/hükümet ya da bir temsilcinin ortadan kaldıramayacağı temel standartlar şeklinde sürdürülmesi olarak kavranmıştır. Böylelikle Held’e göre; egemenliğin gerçek temelleri olan kendi kaderini belirleme ilkesi, demokrasi ve insan hakları, etkin gücün karşısında çıkmaktadır (Held, 2008b: 198).

Held bu dönüşümün arkasında bir takım yasal aşamalar tespit etmektedir. Bunlar dört başlık altında zikredilmiştir: savaş ve silahlanma yasaları; savaş suçları ve bireyin rolü; insan hakları, demokrasi ve azınlık grupları; çevre hukuku. Bu aşamaların ilki, savaşla ilgili en eskisi 1856 tarihli Paris Bildirisi’ne kadar uzanan ve farklı tarafların katılımıyla hayata geçirilen konvansiyonlarda kendini gösterir. Silah kullanımına dair antlaşmalar nükleer ve biyolojik silah kullanımlarının denetlenmesine/kısıtlanmasına kadar çeşitlenmiş, uluslararası hukuk eliyle de belli bir aşama kat edilmiştir. İkinci aşama savaş suçları ve soykırım gibi durumlarda uluslararası hukukun tanınmasının ve ilk kez Nürnberg Uluslararası Mahkemesi tarafından verilen kararlarda temel insani değerleri koruma lehine çıkan kararların, gücün her tür formunda kötüye kullanılması ve insan hakları ihlallerinin engellenmesinde engelleyici rol oynayacağı düşünülmüştür. Üçüncü aşamada ise ‘insan hakları rejimleri’ olarak anladırılan bütün süreçler göz önüne alınmıştır. Bu rejimin temelinde 1948 tarihli *Evrensel İnsan Hakları Bildirisi* ile 1966 tarihli *Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmeler* yer almaktadır. Daha sonra bu haklar rejiminin yayınlık kazanması için yapılan konvansiyonlar, kurulan uluslararası ceza mahkemeleri ve uluslararası kuruluşlar büyük katkılar ortaya koymuştur. Held’e göre “insan hakları anlaşmalarında, meşru bir devletin belli çekirdek demokratik değerlere sahip çıkması gerektiği yönünde bir anlayışı yerleştirmeye yönelik gözle görülür bir eğilim vardır” (Held, 2008b: 203). İnsan hakları hukukundaki gelişimler, devleti zayıflatmadan, ulusal ve küresel ölçekte dönüştürücü etkiler üretmiş ve devleti çok katmanlı evrensel bir düzenin içine dahil etmiştir. Dördüncü aşamada ise Held, kaynakların kullanımıyla ilgili ortaya atılan ve sonradan saygın bir yer edinen ‘ortak miras’ kavramının işlevselliğinin altını çizerek, çevresel tehlikelere karşı imzalanan sözleşmeleri ve düzenlenen konferansları gündemleriyle değerlendirmiş fakat uluslararası çevre hukukunun, oluşturduğu çeşitli teamüllere rağmen devlet ve küresel otoriteler arasında dengeli bir ilişki kuramadığını tespit etmiştir.

Held'e göre; devletler çeşitli, iç içe geçmiş siyasi ve yasal alanları benimsediler: Bu, çok katmanlı bir siyasi sistemin ortaya çıkışı olarak (Held, 2008b: 208) görülmeye müsaittir. Kavramın geçirdiği dönüşüm süreçlerinde en önemli değişiklik; egemenliğin sınırsız/mutlak güç kategorisi yerine insan hakları ve demokrasi lügatına kayması olarak görülmüştür. Hatta Held, egemenliğin, kamusal iktidarın, tek bir devlete dayalı, bölünemez, sınırlanamaz, özel ve kalıcı bir biçimi olduğu yolundaki her türlü varsayımın geçerliliğini kaybettiğini (Held, 2008b, 209) ilan etmiştir. Bütün bu gelişmeler ışığında liberal egemenliğin bünyesinde de bir takım zorluklar yatmaktadır. Bu zorlukların ilki, hukuki ve siyasi gelişmelerin etkilerinin değerlendirilmesi sürecinde, 'aynı şekilde tecrübe edilmeme' durumlarının göz önünde bulundurulması meselesine dayanır. İkincisi, uluslararası liberal egemenlikle beraber küstah tutumlara ilişkin tehlikelerdir. Held bu tehlikeye yönelik olarak liberal demokrat bir ülke olan Amerika'nın, yakıt tercihi ve sanayileşme tarzının küresel etkilerini hesaplamamasını, göz ardı etmesini ve yine George W. Bush'un Kyoto anlaşmasını imzalamamasını örnek verir. Üçüncü zorluk olarak Held'e göre demokrasi, siyasal topluluğun bölgesel olarak sabitlenmiş ve sınırlanmış anlayışı içerisinde kalırken; çağdaş bölgesel ve küresel güçler, ülke toprakları, egemenlik, siyasal alan ve demokratik siyasi topluluk arasındaki her türlü bağlantıyı koparmaktadır (Held, 2008b: 210). Dördüncü zorluk, bir çok küresel meselede hükümetler-arası örgütlerin yetersiz kalmalarıdır. Buna ek olarak küresel kurumların gündemleri, karar verme biçimleri alenilikten uzaktır ve Birleşmiş Milletlere vb. kurumlara duyulan güven yitirilmiştir. Beşinci zorluk, küresel ekonomide yer alan kaynak ve güç eşitsizlikleridir. Bölgesel ve küresel ekonomik oluşumların dışında kalan ülkeler dünyanın büyük büyük çoğunluğunu kapsamaktadır.

David Held'in klasik ve liberal egemenlik kavrayışı ve bu egemenlik biçimlerine dair dönüşümler, sonuçlar ve muhtemel zorlukları betimleyişi genel hatlarıyla serimlenmiştir. Held'in kozmopolitizm¹ meselesine gelişi de tasnif ettiği egemenlik biçimlerine dair endişelerinden kaynaklanmıştır. Held'e göre; kozmopolitizm, klasik ve liberal egemenliğin sorunlarını ve sınırlarını aşmak konusunda en iyi olasılıkları sunan törel ve politik bir görüş açısı olarak (Held, 2008a: 609) alınabilmektedir. Kozmopolitizm; hiçbir kurumun aşamayacağı standartlar, insanların eşit ölçüde dikkate alınmalarını gerektiren davranışlar ve insan hakları yasalarının, uluslararası sözleşmelerin odağında yer alan değerlerdir. Kozmopolitizm bir idea olmanın ötesinde, ulus-ötesi karar alma, kısıtlama ve düzenleme mekanizmaları üreten bir mantık düzenidir ve egemenliği dönüştüren prosedürlerin ve kurumların içine gömülüdür.

Held, klasik ve liberal egemenliğin sorunlarını aşma girişiminde, en önemlileri olduğunu belirttiği yedi başlık altında kozmopolit ilkeleri sıralar, bunlar; 1- eşit değer ve saygınlık; 2- etkin temsiliyet; 3- kişisel sorumluluk ve hesap verme; 4- razı olmak; 5- etkileşimli müzakere ve oy verme işlemi yoluyla ve ortaklaşa karar alma; 6- kapsayıcılık ve yardımcı olma; 7- ciddi zarardan kaçınma ve acil gereksinimlerin karşılanması (Held, 2008a: 610) şeklindedir ve çağdaş içerimleriyle kozmopolitizmin ne anlama geldiğini açıklamak için kullanılacaklardır.

İlk ilke ahlaki bir evrenselcilik önermekte, insanların hangi bağlamlara gömülü olurlarsa olsunlar eşit değere sahip olduklarının altını çizmektedir. İkinci ilke temsiliyeti "başka türlü davranmak yeteneği, sadece kabul etmek değil, insan topluluğunu diğerlerinin seçimleri bağlamında biçimlendirmek yeteneği olarak" (Held, 2008a: 611) belirtmekte; dahası olanaklarla görevleri ve taleplerde bulunmayla bu taleplerin peşine düşmeyi içermektedir. Üçüncü ilke olan sorumluluk ise ilk iki ilkeye dayanarak daha anlaşılır olacaktır. Bu ilke "insanların değişik kültürel, sosyal ve ekonomik projeleri seçebileceklerinin ve bu farklılıkların tanınması ve kabul edilmesi gereğinin kaçınılmaz olduğu anlamına gelmesi olarak anlaşılabilir" (Held, 2008a: 611). Dördüncü ilke olan razı olmak; bünyesinde ortak uzlaşmayı, ortak sorunların idaresinde rıza göstermeyi ya da göstermemeyi ve karar mercilerinin varlığı konusunda hemfikir ve hoşnut olmayı içermektedir. Beşinci ilkeyle dördüncü ilke arasında da bir birliklilik bulunmaktadır. Müzakerecilik rıza üretme sürecini genişletir ve önemini vurgular. Müzakere süreçlerine katılamayan ve bu yolla kararları etkisiz hale gelen bireylerin, zarar görecekleri düşünülmüştür. Altıncı ilke ise "her insanın kendi yaşamını biçimlendiren sosyal koşulları etkileyebilmesini en üst düzeye çıkarmak için, karar oluşturmayı merkeziyetçilikten olanaklı olduğunca uzaklaştırma gereği olarak alınmalıdır" (Held, 2008a: 614). Yedinci ilkede ise zarar vermekten kaçınma

¹ Metnin genelinde kavramı kozmopolitizm şeklinde kullanmamıza rağmen ilgili bölümde, Held'in makalelerinin Türkçe çevirilerinde tercih edilen Kozmopolitizm şeklindeki tercihe uyulmuştur.

ve acil ihtiyaçların giderilmesinden kast edilen, yaşamsal ihtiyaçlara öncelik tanınması anlamındadır. Orta düzeyde gereksinim olarak sıralanan içme suyu, besleyici gıda, uygun konut edinme, sağlık bakımı, yeterli eğitim ve ekonomik güvence gibi unsurlar karşılanmadığında insanların sosyopolitik süreçlere katılmaları engellenmiş ve kamusal yaşama müdahil olma potansiyelleri geriletmiş olacaktır.

Held bu yedi kozmopolit ilkeyi üç gruba ayırır. Held'e göre ilk grup (1-3) kurucu ilkeler olarak adlandırılır, "kozmpolitçi ahlaki evrenin temel özgül özelliklerini betimler", ikinci grup (4-6) meşrulaştırılan ilkeler olarak adlandırılır, "bireysel olarak başlatılan faaliyeti ya da kişisel olarak belirlenmiş faaliyetleri daha yaygın, ortaklaşa uzlaşmış ya da ortak olarak onaylanmış eylem yapılarına ya da düzenleyici rejimlere dönüştürmenin temelini oluşturur", son grup (7) ve yedinci ilke ise "gereksinime öncelik tanıyan bir yapı kurmaya başlar; yaşamsal olanı yaşamsal olmayan gereksinimden ayırmak yönünde, kamu kararları için belli bir kalkış noktası ve yönlendirici bir program yaratır" (Held, 2008a: 616). Held, tespit ettiği bu yedi ilkenin belirlediği politik ve etik alanları nihai olarak kozmpolitçiliği tanımlamak için benimser.

Kozmpolitizm kapsamı evrensel olan ilkeleri onaylarken, buna ek olarak, yerleşik tartışmalarda bunların tam anlamının daima ayrıntılı açıklanmasını kabul eder; diğer bir deyişle, törel ve politik ilişkilerde, yedi ilkenin gerçek anlamda nasıl yorumlanacağını ve özel bağlarla ve diğer pratik-politik sorunlara verilen ağırlığı etkileyecek olan kaçınılmaz bir yorumsamacı karmaşıklık söz konusudur. Düzenleyici ilkelerin ve yorumlayıcı faaliyetin bu karışımını 'kurulmuş çoğulculuk' ya da 'katmanlı' kozmpolit konum olarak (Held, 2008a: 616) adlandırılmıştır.

Kozmpolit ilkeler bağlamında kozmpolit bir hukuk ve kozmpolit bir egemenlik geliştirilebilir mi? Held'in burada bakış açısı klasik ve liberal egemenlik rejimlerinin öncelikli olarak sorunlarla malul olduğu yönündedir. Klasik egemenlik sınırlı alanda mutlak güç kurma, her şeyi belirleyen aşırı bir güç düzeni/rejimi inşa etmesiyle; uluslararası liberal egemenliğin ise jeopolitik ve jeoekonomilerinin acımasız etkinlik gücüyle (ama uluslararası insan hakları standartlarına odaklı olması bir istisna ve kazanım olarak) çapraşık sonuçlar doğurmaktadırlar. Bunların karşısında kozmpolitçi egemenlik denenmek istenir. Held'e göre kozmpolitçi egemenlik; kozmpolitçi hukuk tarafından biçimlendirilen ve sınırlanan, birbiriyle ağ oluşturan kamu otoritesi alanlarını kapsar. Kozmpolitçi egemenlik, sadece devletler tarafından yönetilen değişmez sınırlar ve toprak parçaları düşüncesinden sıyrılmış olan ve bunun yerine kapsayıcı kozmpolitçi bir meşru yapının biçimlendirdiği ve oluşturduğu politik düzenleyici ilişkiler ve faaliyet yapılarından oluştuğu düşünülen egemenliktir (Held, 2008a: 618). Son olarak Held kozmpolit bir yönetimin netleşmesi için katkı sağlayıcı dört kurumsal koşul sıralar; yasal kozmpolitizm, politik kozmpolitizm, ekonomik kozmpolitizm ve kültürel kozmpolitizm.

Yasal kozmpolitizmin kurumsal koşulları üç başlıkta betimlenmektedir; a) kozmpolit demokratik hukukun savunulması; politik, sosyal ve ekonomik gücü kapsayan yeni bir haklar ve yükümlülüklerle 'dolu' sözleşme, b) suç hukuku, ticari hukuk ve medeni hukuk unsurlarını kapsayan, bağlantılı bir küresel yasal sistem, c) Uluslararası Adalet Divanı'nı ve Uluslararası Ceza Mahkemesi'ni yetkili kılmak; yeni bir uluslararası insan hakları mahkemesinin yaratılması ve bölgesel insan hakları kurumlarının daha ileri düzeyde geliştirilmesi (Held, 2008a: 619).

Politik kozmpolitçiliğin kurumsal koşulları dört başlık altında toplanmıştır; a) çok-katmanlı yönetim, nüfuz eden otorite, b) Yerelden küresele demokratik açılım ağı, c) artan politik bölgeselleşme, d) Kozmpolitçi hukukun savunulmasında zorlayıcı gücün son çare olarak kullanımı için, etkili ve sorumlu bir uluslararası askeri gücün kurulması (Held, 2008a: 620).

Ekonomik kozmpolitçiliğin kurumsal koşulları üç başlıkta ifade edilmiştir; a) piyasa işleyişlerini ve önde gelen ekonomik güç yapılarını yeniden yapılandırmak, b) küresel vergilendirme mekanizmaları, c) kaynakların, temsili korumak ve artırmak için, ekonomik açıdan tehlikeye en açık olanlara aktarımı (Held, 2008a: 622).

Son olarak kültürel kozmpolitçiliğin kurumsal koşulları üç başlık altında verilmiştir; a) sosyal, ekonomik ve çevresel olanları da dahil, değişik alanlardaki politik toplulukların artan ilintililiğinin kabul edilmesi, b) yerel, ulusal, bölgesel ve küresel anlamda ortak çözümleri gerektiren iç içe 'ortak yazgılar' anlayışının gelişmesi, c) 'başkalarının bakış açısından yargılamayı' öğrenirken, farklılığın, çeşitliliğin ve melezliğin kutsanması ve gelenekleri uzlaştırmak (Held, 2008a: 623).

SONUÇ

Çalışmada en genel anlamıyla Pogge ve Held'in kozmopolitizm kavramına yaslanarak, insan hakları problemlerine çözüm üretmek, küresel sorunların çözümüne dair teklifte bulunmak için egemenlik kavramıyla/sorunuyla farklı biçimlerde yüzleşmeye girdiklerini gördük. İki teorisyenin de egemenlik bağlamlarında ortaya çıkan sorunları kozmopolit değerleri işleyerek tartıştıkları görülmektedir. Pogge küresel sisteme karşı egemenlikte küçülmeyi öngören bir kurumsal reform önermektedir. Bu reform kültürlerarası benimsenebilir bir kozmopolitik biçiminde ve kozmopolit bir insan hakkı kavrayışına dayanarak gerçekleşebilir. Pogge bireyi değil kurumları, davranışları değil ortak uygulamaları sınırlandıran kurumsal kozmopolit anlayışa dayanarak reform imkanlarını sorgulamıştır. Kozmopolit ahlak anlayışının egemenliğin mutlak (Westphaliacı) kullanım biçimini dışladığını kabul ederek, farklı siyasal birimlere bölünmüş/paylaşılmış (ilçe, il, ülke, dünya vb...), dikey dağılımlı bir egemenlik kurgusuyla insan haklarının yerine getirilmesi için reformlar önermiştir. Held ise klasik Westphaliacı egemenlik karşısında konumlandığı liberal egemenliğin; kendi kaderini belirleme, demokrasi ve insan haklarının etkin güç karşısında yer alması şeklinde özsel farklılıklarını/kazanımlarını kabul eder. Ayrıca ona göre egemenliğin Westphaliacı versiyonu geçerliliğini tamamen yitirmiştir. İnsan hakları hukuku, devleti çok-katmanlı evrensel bir düzene taşımıştır fakat (uluslararası liberal egemenlikte bile) sorunlar hala devam etmektedir, klasik ve liberal egemenliğin mevcut sorunlarını aşmak için en iyi imkanı kozmopolitanlık düşüncesi sağlamaktadır. Held ayrıca liste halinde sunduğu kozmopolit ilkelerin belirleyeceği politik ve etik alanla, kozmopolitçiliği tanımlamıştır.

Held ve Pogge'nin kozmopolitliğe dair sürdürdükleri tartışmaların temelinde insan hakları kategorisinde kapsanan sorunlar yer almaktadır. Egemenliğin (özellikle devlet, ekonomi, siyaset boyutuyla) yeni bir konfigürasyonuna, kozmopolit amaçları hedefleyen devlet-ötesi küresel kurumların oluşturulması ve güçlendirilmesine, en temelde de insan haklarının gerçekleştirilmesini hedefleyen kozmopolit kavrayışların yerleşmesine yönelik reform taleplerinin her iki düşünür için de merkezi olduğu görülmüştür. İki düşünürün tartışma sahası, günümüz insan hakları sorunlarına ve oradan da daha yapısal/küresel sorunlara çözümler üretecek, en önemlisi de çözüme önsel tartışma ve müzakere imkanlarını yaratacak potansiyeller taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- BENHABİB, Ş.** (2013). *Buhran Çağında Haysiyet: Zor Zamanlarda İnsan Hakları*. B. Yıldırım (çev.). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- CEVİZCİ, A.** (2010). *Paradigma Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları
- DENLİ, Ö.** (2015). *Bir İnsan Hakları Meselesi Olarak Küresel Yoksulluk*. Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 1 (2), 113-130. Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/acusb/issue/24115/255994>
- HABERMAS, J.** (2004). 'Öteki' Olmak, 'Öteki'yle Yaşamak. Aka, İ. (çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- HAMMARBERG, T.** (2012). *Avrupa'da İnsan Hakları*. A. Ekmekci (çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- HELD, D.** (2008a). Kozmopolitizm: Küreselleşmeyi Evcilleştirmek. Held, D ve McGrew Anthony (Hzl.). Sarıtaş, E. (çev.). *Küresel Dönüşümler: Büyük Küreselleşme Tartışması* içinde. Ankara: Phoenix Yayınevi, 2008, 609-627
- HELD, D.** (2008b). Uluslararası Hukukun Değişen Yapısı: Egemenlik Dönüştü Mü?. Held, D ve McGrew Anthony (Hzl.). Boyraz, C. (çev.). *Küresel Dönüşümler: Büyük Küreselleşme Tartışması* içinde. Ankara: Phoenix Yayınevi, 2008, 196-214
- KANT, I.** (2008). *Sürekli Barış Üstüne Felsefi Bir Deneme (Toplu Eserleri)*. N. Bozkurt (çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- KLEINGELD, Pauline and BROWN, Eric** (2002), "Cosmopolitanism", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2014 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <https://plato.stanford.edu/archives/fall2014/entries/cosmopolitanism/>.
- MENDİETA, E.** (2016). İmparatorluk Kozmopolitliğinden Diyalojik Kozmopolitiğe. M. Lutz-Bachmann ve A. Nascimento (drl.). A. E. Pilgir (çev.). *İnsan Hakları, İnsan Haysiyeti ve Kozmopolit İdealler* içinde. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2016, 129-156
- NASCİMENTO, A.** (2016). İnsan Hakları ve Kozmopolitik Paradigmaları: Haklardan İnsanlığa. M. Lutz-Bachmann ve A. Nascimento (drl.). A. E. Pilgir (çev.). *İnsan Hakları, İnsan Haysiyeti ve Kozmopolit İdealler* içinde. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2016, 99-128
- ÖZMEN, R.** (hızl.). (2016). *İnsan Hakları Mevzuatı*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- POGGE, T.** (2006). *Küresel Yoksulluk ve İnsan Hakları: Kozmopolit Sorumluluklar ve Reformlar*. G. Kömürçü (çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları